

Xosé Ramón Freixeiro Mato. *Manual de Gramática galega*, A Nosa Terra, Vigo, 2001.

No pasado ano apareceu nas librerías do país unha nova gramática da lingua galega: o *Manual de Gramática galega* de Xosé Ramón Freixeiro Mato. O coñecido lingüista ofrece unha ferramenta gramatical ó acceso de todo tipo de público, contrastándoa así coa que se pode considera-la súa irmá maior, a *Gramática da lingua galega*, obra do mesmo autor publicada en tres volumes entre os anos 1998 e 2000. As diferencias básicas entre estes dous traballos son a exhaustividade da información e, prioritariamente, pois condiciona o restante, o destinatario en quen se pensou ó elaboralos: mentres a *Gramática* procura un lector especializado, o *Manual de Gramática* está pensado sobre todo, anque non en exclusiva, para os non especialistas.

O contido está estruturado en tres partes:

Parte I: Fonética e fonoloxía

Parte II: Morfosintaxe

Parte III: Semántica

Precédeas unha *Nota introductoria* na cal se fai unha presentación da obra, amais de aproveita-la ocasión para referirse á proposta de reforma da normativa desbotada pola RAG. Seguiranlle, precedidos polo *Índice*, dous apartados onde se mostra o elenco das abreviaturas e os signos fonéticos que aparecerán no traballo. O autor escusa a necesidade dunha bibliografía no formato da obra.

É na *Nota introductoria* onde o autor caracteriza o tipo de lector de que falamos enriba. Dende un comezo observamos que se confirma esa premisa xa que temos nas mans unha obra na cal se definen absolutamente tódolos termos empregados e dende unha perspectiva básica. Que este destinatario está na mente do autor tamén se mostra no ton didáctico que zumegan as súas explicacións ou en seren constantes as repeticións de ideas base.

Con respecto ó contido do traballo, na *Nota introductoria* a morfoloxía preséntase como o cerne da gramática, coa periferia da fonética-fonoloxía e da semántica. Este anuncio confirmase tanto no espacio dedicado a cada parte coma no nivel de detalle empregado en cada un dos tres bloques. Só se contradí coa afirmación aparecida na páxina 236 do subepígrafe intitulado *Léxico, significado, palabra e lexema*: “É o léxico, e non a sintaxe, o elemento central da lingua; o léxico constitúe a organización externa”. É esta unha afirmación que non aparece apoiada en ningunha outra parte do traballo.

Hoxe, a pesar do xa publicado, quedan innumerables ocos baleiros aínda por traballar na investigación gramatical da lingua galega –algo que percibe o lingüista dende as súas primeiras aproximacións a estudos concretos. Por iso toda empresa levada a cabo neste eido debe sempre ser ben acollida e especialmente nesta ocasión en que nos atopamos, en xeral, cunha obra ben construída que supón unha interesante sistematización da gramática galega, pensando nun lector xeral. Aínda así, permitirémonos facer unhas breves anotacións e suxestións sobre algúns puntos concretos por se contribúen a mellora-lo seu tratamento.

Cando presentámo-lo manual destacáramos xa o particular de ser este un *irmán menor* da gramática en tres volumes de X. R. Freixeiro Mato. Deste xeito a información é presentada aquí de modo distinto e, especialmente, resumido para non dificultarlle en demasía ó lector a perfecta comprensión do material gramatical. Un dos efectos deste intento é unha certa desorganización na exposición dos contidos. Exemplificarémo-lo dito con aqueles casos sobresaíntes, que, aínda non restándolle mérito á obra, si a deslocen. No subapartado *A ortografía: letras e dígrafos* (p. 34-36) preséntasenos en primeiro lugar unha descrición das letras e dos dígrafos dos que consta o galego escrito; séguelle-la explicación das representacións dos fonemas e dos sons para logo retoma-las letras no trato do noso alfabeto e rematar co repaso das grafías empregadas no galego medieval (ou galego-portugués), conservadas ou adaptadas no portugués actual e na normativa reintegracionista galega. Como se pode observar hai unha mestura de obxectos de traballo evidente que pode levar á confusión.

Ó defini-la palabra, aínda sendo conscientes da dificultade deste propósito –coincidindo coa postura do autor–, non se pode xustifica-la desorde de ideas e imprecisións que aquí padece o lector. Imos exemplifica-lo dito cun exemplo:

As palabras teñen a seguinte estrutura xeral: raíz (lexema ou morfema radical) + afixos (lexicais + gramaticais); *antes do lexema tamén pode ir un morfema prefixal*. Os afixos poden ser prefixos (van antes do lexema) e sufixos (despois do lexema ou radical). (p. 80) [a cursiva é nosa]

Debido a un excesivo desexo de concisión, desorganizouse a información referente ó xénero e ó número tanto do substantivo coma do adxectivo. Por isto un lector non coñecedor da formación do xénero ou do número galego vai ter serios problemas para segui-lo escrito. No substantivo, nun primeiro momento fala dos valores especiais do xénero, a través dos que se pode diferenciar formas ou tamaños -información que repetirá no primeiro e cuarto parágrafos da páxina 83-, mais as oposicións poden afectar a outros parámetros, como aclara dous parágrafos máis abaixo. Con respecto ó número do substantivo esperará ó final do apartado para facer unha clasificación aclaratoria, tanto para especificar en qué casos temos oposición numérica e en cales non, e no caso de habela, os distintos sufixos de número que aparecen no galego e os seus usos.

Amais da desorganización da información o resumo carretou tamén algúns casos de imprecisión ou ambigüidade no uso dalgúns termos lingüísticos. Destacan os casos de *soante* e *nome*.

A definición de *soante* é distinta segundo a páxina que se consulte; mentres na p. 57 caracterízao como: “o son ou tipo de consoantes que presentan o grau de obstáculo máis débil na súa emisión e que por iso se aproximan máis das vogais”, entre tanto na p. 68 inclúe baixo esta etiqueta as vogais: “O núcleo ou centro da sílaba estará formado en calquer lingua por unha soante e será aquel fonema que posúa a maior abertura e ao mesmo tempo a sonoridade máis forte de todos cantos contira a sílaba.”

Unha definición clara do que o autor entende por *nome* dende o primeiro momento en que se emprega esta etiqueta sería adecuada. O lector atópase, ó falar da influencia da nasal trabante (p. 46), con “Outro fenómeno que afecta o vocalismo tónico é a influencia da nasal trabante, que opera só sobre nomes”, e máis adiante “Esta alteración do timbre etimolóxico dáse en substantivos e nalgúns adxectivos.”. Este manual, baseándose especialmente en características morfolóxi-

cas, segue o uso de engloba-los substantivos e os adxectivos nunha única super-categoría que denomina *nome*.

A imprecisión nalgunhas posturas é outra pexa coa que se pode atopalo lector nalgunos casos, indeterminación debida ás veces pola falla de fronteira entre eidos distintos. Así finalízase o espazo dedicado ó sistema vocálico ocupándose dos *ditongos e tritongos*. Aquí a falta dunha clara distinción entre a fonética e a fonoloxía crea un problema. Nun caso, ó falar dos ditongos homoxéneos (p. 55), se seguímo-lo escrito parece que no encontro vocálico están dúas vocais plenas, mais á hora de representalas foneticamente emprega os símbolos das semivocais <j/w>, o que fai supor que realmente se refire a estas. O mesmo acontece ó trata-los tritongos

Os tritongos prodúcense cando se xuntan tres vogais a formaren unha única sílaba. Son moi escasos en galego, que ten tendencia a rexeitalos. A súa estrutura é: vogal fechada (marxe prenuclear) +vogal tónica (núcleo) + vogal fechada (marxe posnuclear) (p. 56)

mais representa, foneticamente, en cada caso, unha desas supostas vocais coma unha semivocal. Fonoloxicamente as semivocais son arquifonemas vocálicos, mais foneticamente son sons distintos. Non é recomendable mesturar estes dous planos tendo en conta o lector deste traballo.

Por outra banda, non queda claro, nos pronomes posesivos, a razón pola que a posposición do posesivo nuns casos é definida como un castelanismo mentres noutros se considera un recurso lexítimo de énfase

(*É amigo meu*), talvez produto da interferencia do castelán. [...] En xeral, a colocación habitual do posesivo a respecto do substantivo é a anteposición [...] a colocación despois do substantivo resulta enfática, pois subliña a idea de pertenza (*Fracasou por culpa túa*) (p. 120)

Dedicámoslle máis espazo ó uso e ós valores das preposicións. Empezamos pola partícula <a>. O autor á hora de trata-los valores desta preposición na páxina 202 inclúe: “a) co complemento directo; b) co complemento indirecto” mentres na páxina 217 falando do complemento directo afirma que “a frase nominal CD pode ir precedida de *a*, tratándose entón dunha marca de función máis do que propriamente unha frase preposicional por a preposición non ser rexente”, e na páxina 219 con respecto ó complemento indirecto: “O complemento indirecto [...] frase nominal precedida da preposición *a*, que neste caso actúa como marca funcional da frase”. Isto é, el mesmo define esta partícula, unhas páxinas máis adiante, como unha marca de función, polo que non ten xeito incluí-los casos en que <a> acompaña estes complementos como *valores* da preposición posto que aquí non é unha preposición plena, senón unha baleira, unha marca de función.

O mesmo problema atopamos con outras partículas; cando posúen significado léxico son preposicións, mais ó perderen o seu significado léxico, funcionan, daquela, como marcadores de determinadas funcións sintácticas. Son exemplos do último caso unha serie de elementos gramaticais que funcionan como marca de obxecto directo, restos dun pasado máis plural na elección da preposición que acompañaba a esta función sintáctica *-con* (p. 203), *de* (p. 204), *en* (p. 204) ou *por* (p. 206); outro complemento introducido por estes marcadores funcionais

é o complemento axente (*de, por*). Noutras ocasións son nexos dos elementos verbais dunha perífrase (*de, en, para*), enlaces das FFPP (*de*) ou formantes dalgunhas construcións fixas ou locucións (*en, por*).

Seguindo coas problemáticas terminolóxicas destacaremos unha serie de cuestións coas que non concordamos plenamente ou que consideramos que, polo menos, pode enriquece-la nosa postura lixeiramente diverxente. Estas son: a frecuencia do <i> antihiático, a deslateralización, o plural nos substantivos propios, o tratamento dalgúns substantivos con sincretismo formal no número e, finalmente, os valores do artigo ó acompaña-lo antropónimo.

O <i> antihiático interior -por exemplo *feito*- é un fenómeno moi común no galego, segundo se nos indica na páxina 56. Isto é algo que consideramos, polo menos discutible. No portugués si é un comportamento común nos encontros que corresponden co ditongo decrecente galego [ew], mais xa non diríamo-lo mesmo para o galego.

Con respecto ó fenómeno en expansión da deslateralización afirmase:

Moitos falantes novos, das vilas e das cidades principalmente, trocaron o fonema lateral palatal sonoro por outro fricativo mediopalatal sonoro inexistente no sistema tradicional [...] (p. 62)

Realmente a deslateralización non só se dá na poboación máis nova ou nas zonas urbanas, senón que se pode atopar xa na poboación de máis idade e tamén en espacios non urbanos.

A formación de plural nos substantivos só é posible nos comúns, xa que unha das características particulares dos propios é o facer referencia a unha realidade exclusiva. Isto é aceptado con matices nesta obra: na páxina 85 márcase como posible caso no que os substantivos teñen formación de plural cando estes “referírense a toda a familia”. Aquí hai un uso metonímico ou metafórico do substantivo propio que, xunto doutros casos coma o uso restrictivo (*A Galicia mariñeira*), son recategorizacións do substantivo propio polas que pasa a ser un ente común, permitindo, daquela, a oposición de número.

Na páxina 86 inclúense dentro dos substantivos sen flexión de número aqueles que teñen sincretismo formal (*o/s atlas*) e non neutralización de número. Explicase que estes substantivos marcan o seu número a través dos determinantes ou modificadores que os acompañen, mais non debería incluílos nese grupo sen flexión de número, pois si contan con oposición de número aínda que non o marquen formalmente.

O artigo cando acompaña o substantivo propio é un trazo basicamente dialectal pero nas zonas onde se emprega non ten valor peyorativo como indica o autor

[...] os substantivos propios son identificadores e portanto levan xa incorporados os valores do artigo; porén, especialmente na fala coloquial, é usual a súa presenza con nomes de persoa para expresar afectividade, familiaridade ou confianza. Mais neste uso subxace tamén con frecuencia un matiz peyorativo (p. 127).

Con respecto á sintaxe e ás súas unidades hai unha serie de puntos que merecen unha reflexión crítica: a delimitación das unidades sintácticas, a frase composta e o complemento beneficiario.

O autor define como unidades sintácticas o morfema, a frase, a oración e o enunciado. En primeiro lugar consideramos que incluí-lo morfema nas unidades sintácticas non é acertado xa que é un elemento non independente, por isto pensamos que é máis adecuado consideralo unha unidade morfolóxica, fronte á opinión do autor:

[...] os morfemas son unidades sintácticas por desempeñaren unha función determinada dentro da unidade inmediatamente superior, que é a palabra. Esta función pode ser a de núcleo ou a de adxacente [...] (p. 213)

Tampouco concordamos coa primeira inclusión do enunciado nas unidades sintácticas e coa posterior igualación (p. 212) entre a oración e o enunciado. O enunciado é realmente unha unidade comunicativa, non sintáctica, que pode coincidir coa oración, ou coa frase ou, inclusive, coa palabra; a oración, pola contra, é unha unidade sintáctica que pode coincidir co enunciado, co parágrafo ou co texto –todas estas últimas son unidades comunicativas.

A frase composta (p. 215) é aquela en que no seu interior hai máis dunha unidade independente, segundo atopamos neste traballo. Nós, pola contra, consideramos que esta etiqueta serve cando esa unidade composta está formada por dúas frases, daquela, evidentemente, temos unha frase composta; pero ¿que pasa cando a unidade está formada por unha frase e unha oración en igual nivel de xerarquía? ¿Segue sendo unha frase composta? Esta é unha situación sumamente común que recomenda o emprego dunha etiqueta que sexa capaz de recollela. Unha proposta pode ser *unidade coordinada* para aquelas unidades formadas por máis dun elemento de igual ou distinto tipo.

Con respecto ó último punto do que nos referimos antes, “O complemento indirecto indica o beneficiario ou destinatario da acción verbal” segundo di a páxina 219. A pesar disto, consideramos que é preciso diferenciarlo complemento indirecto do beneficiario. Para demostra-la rendibilidade da distinción entre estes dous complementos usaremos un exemplo: *Compreille o coche a Luís para María*. A *Luís* é o complemento indirecto, isto é, o elemento ó que lle acae a acción fronte *para María* que é o complemento beneficiario, é dicir, quen se beneficia da acción. Como se pode observar, mante-la oposición é consecuenta.

Igual de rendible é mante-la oposición entre o complemento circunstancial de finalidade con casos en que realmente é o beneficiario o que se marca, isto é, aquel que se beneficia da acción do verbo: “pois tamén podemos dicir *Envíache un libro para teu irmán*, onde este último é un complemento circunstancial de finalidade.” (p. 100) Mais que finalidade é o beneficiario da acción o que temos aquí.

Na semántica tamén nos atopamos con dúas diverxencias na liña das últimas cuestións tratadas: a definición de arquilexema e a oposición entre polisemia e homonimia.

Na páxina 238 do epígrafe dedicado ás estruturas lexicais observamos que non se distingue entre arquilexema e arquisemema: “O arquilexema é a unidade que corresponde ao contido total dun campo lexical, podendo existir como lexema, mais non necesariamente”. É rendible, pensamos, opor terminoloxicamente esa dobre posibilidade e por iso sería de interese empregar cando non hai expresión léxica arquisemema, mentres que cando si a hai arquilexema.

Á hora de diferenciar-la homonimia da polisemia (p. 249) o autor fai uso de trazos sincrónicos relativos:

Mais tamén do punto de vista sincrónico se diferencian, pois a polisemia pode ser definida como un significante con dous ou máis significados sincronicamente relacionados, entanto que na homonimia os significados non están sincronicamente relacionados.

Este é un criterio que pode levar a afirmacións contradictorias coa definición dos fenómenos diacronicamente: non se ve relación semántica de primeiras entre *menña* “nena” e *meniña* “do ollo”, mais diacronicamente é un caso de polisemia (extensión de significados por uso metafórico). De rexérmonos polo criterio de Freixeiro sería un caso de homonimia. Por isto, sería adecuado redefini-los conceptos dende unha perspectiva sincrónica ou prescindir da diferenciación e só tentar ver se na sincronía a existencia de un ou máis signos.

É comprensible que nun libro destinado a un público amplo non se queira entrar en discusións de detalle, mais é necesario, especialmente cando se escribe para ese público non especializado, evita-las contradicións. Ó describírense fonoloxicamente as vocais, nun primeiro momento, empréganse máis trazos fónicos dos precisos para diferencia-los fonemas vocálicos, o que obriga nun segundo momento reconecer a non rendibilidade dunha serie de riscos antes presentados. É indiscutible que todos eses trazos son propios dos segmentos vocálicos correspondentes, mais non son todos distintivos. Esta alternancia entre considerar un mesmo trazo unhas veces relevante fronte outras como redundante pode levar á confusión. Un exemplo é o timbre das vocais. Considérao un trazo distintivo mais non se emprega para definir ese mesmo son:

Mais en galego temos [...] dous fonemas de abertura mínima, /i/ e /u/, ao fecharmos a boca até o máximo compatíbel coa emisión dun son vocálico, que se opoñen porque un é grave (/u/, posterior e redondeado”) e o outro é agudo (/i/, anterior e non redondeado) (p. 39)

Unha afirmación que se fai e matiza despois na mesma páxina 83 é “[...] o masculino é unha forma xeral, non marcada, e o feminino indica unha especialización” con “Mais hai casos en que ocorre o contrario”. Estas contradicións non son aconsellables nun traballo científico.

A escrita tivo sempre na nosa historia un poder excesivo. Aqueles capacitados na lecto-escritura gozaban da máxima consideración na comunidade. Desta crenza social non se puideron salvar nin sequera os estudos gramaticais, os cales sempre fixeron unha descrición das linguas a partir do código escrito. Dende Saussure estanse superando estas tendencias e recolócanse as miras situando a escrita coma un código posterior á fala. Mais a historia pesa e deixa pouso e así atopamos neste manual unha serie de afirmacións que fan pensar que a diferenciación entre o código escrito e o oral non é todo o clara que debería ser.

En primeiro lugar, o tratamento da ortografía nun bloque dedicado á fonética e á fonoloxía ten unha lexitimidade dubidosa, ó igual que a mestura de grafías con representacións fonolóxicas e fonéticas que se fai nese mesmo apartado (p. 34).

Neste mesmo apartado tamén, durante a explicación dada a respecto da realización dos grupos consonánticos cultos, o autor afirma:

A súa realización fonética só se producirá nunha pronuncia moi culta ou coidada, sendo máis habitual a desaparición ou alteración da articulación por se non adecuaren á estrutura xeral da sílaba en galego (p. 60)

Hai aquí unha contradicción ó defínilas como *cultas*, isto é, recomendables, mentres recoñece que son estruturas alleas ó noso sistema. A única explicación que se pode atopar daquela á recomendación da súa pronuncia é o feito de rexerense os falantes, nun rexistro máis coidado, pola escrita, aínda contradicindo o patrón fonolóxico do galego.

Ó falar, tal e como nos demostran os espectrogramas, emitimos unha cadea seguida de sons, quere dicir, a división entre palabras é unha arbitrariedade gráfica que non se realiza oralmente. O que acabamos de afirmar oponse ó dito en: “Na fala habitual, mesmo en rexistros cultos, existe unha tendencia xeral a ligar foneticamente as palabras sen realizarmos pausas entre elas...” (p. 64). Sospeitamos, a pesar do anterior, que a afirmación que facemos é compartida polo autor, pero a elección da expresión “existe unha tendencia” non é nada afortunada, pois dá a entender que iso non é o normal, non é o que todo falante fai cando, xustamente, fala.

No subapartado *encontros consonánticos* atopamos:

Sistemática é así mesmo a asimilación entre o infinitivo e os pronomes enclíticos de acusativo, polo que a súa representación escrita tamén se converte en norma [...] Mais cando se trata do encontro entre o infinitivo e o artigo trasimilaciónala [sic] similación non ten ese carácter sistemático [...] Deste modo, *a non representación escrita é a que posibilita as dúas pronuncias* [a cursiva é nosa] (p. 68)

A pegada do culto á escrita, mesturado co tipo de lector elixido, dá ademais como resultado o presentar este manual de gramática galega un ton prescricional que moitas veces pode simplificar de máis -posiblemente de xeito perigoso- a realidade. Por engadido, nos últimos tempos estase apostando por unha gramática descritiva, máis que prescricional. Non discutimos que ante determinadas situacións ou fenómenos, en especial ó tratar unha lingua que aínda está construíndo o seu estándar e que sofre unha situación de desvantaxe ante un código de maior prestixio, se escolla a prescrición; mais hai determinadas posturas que non se conseguen explicar pola situación do noso código.

No trato dos distintos fenómenos fonéticos que se consideran baixo o epígrafe *subsistemas átonos* (pp. 48, 49 e 50) atopamos expresións valorativas do tipo: “Algúns vulgarismos con *a* protético especialmente rechamante e rexeitábeis”; “aférese por perda tamén da consoante da sílaba inicial, fenómeno máis raro e especialmente vulgar”; “Esta tendencia [a asimilación progresiva vocálica] continúa a operar na lingua actual e acha terra doada para o seu cultivo na fala espontánea de persoas iletradas”; “Os casos de labialización, como en xeral a maior parte dos fenómenos de alteración do vocalismo átono, son vacilacións de estratificación sociocultural [...] de forma que a maior grao de instrución e de fixación da lingua escrita menos aparece este fenómeno.” ou “Trátase da adaptación das palabras cultas á estrutura silábica das palabras patrimoniais na pronuncia popular e vulgar”. Ó noso xuízo non son afirmacións moi acertadas nunha obra filolóxica, por moi amplo que sexa o público esperado. Os perigos parécenme evidentes. Todas estas *variantes* marcadas, son fenómenos fonéticos a través dos que a lingua, nuns casos, adecúa construcións máis ou menos non normais á súa estrutura común ou, noutras ocasións, son manifestacións dun cambio lingüístico en acción, síntoma moi común da vitalidade dun código. Non debemos confundir nunca escrita con fala nin tachar como comportamentos *vulgares* sim-

ples comportamentos comúns do sistema fonético e fonolóxico do galego. Amais de que estas valoracións, nós ó menos lémolos así, son pexorativas, e a mesma marca de *vulgar* a estas alturas vese fóra de lugar.

A prescrición da que se falou antes motiva a potenciación de determinadas formas galegas en detrimento doutras tamén propias empregando argumentos dunha lexitimidade dubidosa. Así, ó desenvólvese-la formación do feminino dos substantivos (p. 85) e os adxectivos (p. 90) rematados en *-ón*, non se fala da posibilidade *-ona*. Poténciase unha das formas galegas (*-oa*) en prexuízo doutra. A prescrición colle espacio á descrición.

Defini-lo posesivo distributivo *cadansen* como: “estas formas son máis ben propias do ámbito informal e coloquial da oralidade en que se xeraron” (p. 121), parece desaxustado. Lembremos que, pola contra, a norma actual escolleunas, isto é, considéraas plenamente adecuadas nun rexistro formal, e así tamén o mostra o uso literario. De non acatar esta postura académica debería esclarecerse máis a propia.

Pódese aceptar unha defensa do relativo *cuxo*, como se fai no apartado dedicado a estes pronomes, mais xa non o son tanto os argumentos empregados polo autor: “A forma *cuxo* do galego actual non se rexistra na fala espontánea, senón que é unha forma pertencente á lingua culta e fundamentalmente ao ámbito escrito, onde resulta útil e rendíbel, sobretudo na precisa linguaxe xurídica e burocrática” (p. 123). A razón da discrepancia é considerar que o galego conta con outras construcións igualmente *precisas* sen ter que recorrer, por esa razón, ó relativo citado.

O uso do infinitivo conxugado, segundo as palabras do autor na páxina 171, sería, nunhas alturas, obrigatorio fronte outros casos en que o seu uso é opcional. Na práctica é unha forma que se está a perder, o que demostra que a opcionalidade do seu uso no sistema é real, quizais non desexable pero si real.

Unha apreciación no paradigma das preposicións tamén parece necesaria: non discutímo-la lexitimidade ou *galeguidade* da preposición *até*, mais si consideramos que se podería, aínda que só fora por rigor científico, incluír na descrición as outras formas igualmente galegas.

Dos usos do futuro subxuntivo, na páxina 168, fáise unha descrição pormenorizada; mais este é un tempo que, na actualidade, a penas se conserva na lingua literaria. Sabemos que tivo unha extensión maior no pasado pero o que son os seus usos xa, realmente, non parecen tan claros. Considero que o autor se guiou polo sistema portugués, método que, sendo eficaz noutras ocasións, nesta non é un bo espello xa que tamén no sistema luso houbo mudanzas sistémicas co tempo. A casuista medieval perdeuse nas dúas linguas. No galego simplemente caeu o tempo e o portugués adaptou o seu ó sistema francés. Non estamos con isto deslexitimizando a recuperación deste tempo, mais cremos que presentar un sistema non propio coma se si o fose non é aceptable nunha obra científica na que a descrição, e non a prescrición, debería se-lo obxectivo.

Mudando de cuestión, houbo unha serie de fenómenos ou características propias do noso sistema que luciron pola súa ausencia completa ou case absoluta. A gheada, o seseo e a despalatalización do <x> son eses puntos máis enfraquecidos. A gheada e o seseo, fenómenos da fonética galega, son os grandes esquecidos do sistema consonántico descrito polo autor. Aínda así, é a gheada a peor parada, xa que o seseo é desenvolvido, ó menos, minimamente. O autor esclarece que non vai ter en conta os dialectalismos e con isto, ¿deberíamos dar este

comportamento por xustificado? Lembramos que o galego non conta cun estándar fonético, como recorda o propio autor en ton de queixa neste manual. Isto é, o manual sanciona estas pronuncias esquecendo un amplo espacio do noso territorio, que xamais se podería cualificar de minoritario, no que podemos atopar sistemas fonéticos con algún destes trazos ou os dous. Amais, de recoñece-lo seu carácter de dialectalismo válido para o seu esquecemento, este argumento cae ó presentar no apartado dedicado ó pronome persoal átono (p. 96) unha forma dialectal (*víronno*) no mesmo nivel cá estándar. Isto é, se nuns puntos o ser unha forma dialectal non é pexa para aparecer descrita, con máis razón tampouco sería un impedimento para trata-los fenómenos fonéticos citados.

Supoñemos que a mesma explicación -dialectalismo- é o que lle serve para non citar un fenómeno que está en amplo progreso no noso territorio: a despatalización do <x>. Só pola súa actualidade debería merecer unhas liñas.

Os anteriores tres fenómenos fonéticos non foron tratados, mais houbo outras cuestións onde a escatimación da información tamén se fixo patente. Referirímonos noutras ocasión ós efectos pouco aconsellables que deu nalgúns puntos o resumo neste traballo, posiblemente este último pode ser un máis.

Na páxina 216 ó trata-la indeterminación do suxeito a penas se di: “Se se quixer expresa-la indeterminación do suxeito, empregárase a terceira persoa do singular con *se* ou a terceira de plural”. Non son estas as únicas posibilidades que nos oferta o noso sistema. Contamos amais destas con formas do tipo: *un*, a P2 verbal,...

O resumo informativo voltou se-lo punto fraco na páxina 217 ó tentar describi-los casos en que o complemento directo se acompaña da partícula <a>. O autor considera que hai unha serie de casos nos que a marca de caso é optativa, aínda que só plásmese a optatividade a través dos exemplos:

c) con verbo que expresan sentimentos (*Ama (a)o próximo como a ti propio*); e) tamén con nomes propios de persoa (*Vin (a) Xoán no cinema*); porén, dada a constante interferencia do castelán sobre o galego tamén neste aspecto, é conveniente, cando posíbel, privilexiamos a construción do CD sen preposición.

O uso de <a + complemento directo> sufriu, é ben certo, a interferencia do castelán; isto deu como resultado un uso maior do recomendable destas construcións. Mais tamén é certo que cando temos unha difícil distinción entre o complemento directo e o suxeito o galego acompaña o primeiro coa partícula <a>, seguindo unha regra baseada na xerarquía de inherencia¹. Esta xerarquía marca un territorio onde o uso de preposición xa non vén só determinado pola

¹ A xerarquía de inherencia é unha escala determinadora das realidades que deben ou non ser acompañadas por preposición baleira cando funcionan como obxecto directo. Os valores están medidos segundo dous parámetros: a súa humanidade e a proximidade ó falante. O resultado é:

[+deicítico] > [+nomes propios] > {[substantivos de parentesco]} > [+humano] > {[+personificado]} > [animal] > [substantivo discreto] > [substantivo continuo]

Non levarán nunca marca de función os tres membros con inherencia máis baixa, fronte ós dous de máxima inherencia que sempre levarán a preposición baleira. Os restantes -situados entre os dous polos delimitados por chaves- levarán ou non segundo a posición da realidade que funciona como suxeito na escala.

posición que ocupe o referente do obxecto nela senón tamén pola proximidade, segundo esa escala, do complemento ó suxeito.

O desenvolvemento do superlativo (p. 93) é algo vago: “A idea do superlativo tamén se pode expresar repetindo o adxectivo en positivo (*é alto alto*) e *por outros medios expresivos*” [A cursiva é nosa]. É preciso unha especificación deses outros *medios*.

Os pronomes demostrativos “forman contraccións obrigadas coas preposicións *de* e *en*.” (p. 114); aínda aceptando esta premisa, esta débese matizar co feito de non poder en tódolos casos facerse a contracción. Non se advirte da necesidade de pertenceren os dous elementos á mesma unidade, o que explica que en casos coma *De este rapaz durmir, non viremos* a contracción non ten cabida.

Procurar sintetiza-la información gramatical aparece como unha tarefa difícil. ¿Por onde se corta? Por iso, tentar levala a cabo carreta en moitos casos unha escaseza da información que afecta á interpretación do explicado. Apuntes sobre a evolución de determinadas formas ó través da historia da lingua (formación do feminino dos adxectivos rematados en *-án*, páxina 89), fenómenos non comúns na lingua actual (a interpolación dos clíticos, páxina 113) son practicamente só presentados, cando parece evidente que é aconsellable unha descrición con máis detalle por seren de coñecemento case en exclusiva dos especialistas e non dun público máis xeral.

Foron puntos varios os que tentamos matizar na procura de serlle de proveito ó autor e ó lector. Pero pensando sobre todo no último é igual de necesario mostra-lo que nos pareceron os maiores logros deste manual.

A concreción ben lograda é difícil de conseguir, como xa vimos, mais nesta obra temos numerosos casos en que foi máis que alcanzada. Fíxose un bo tratamento do verbo, categoría cunha complexidade evidente. A información é clara e axuda ó lector para quen está pensada a obra. Eliximos esta categoría pola súa complexidade, mais calquera cuestión puntual e, máis ou menos, xeral que lle apareza a un usuario común poderá ser resolta aquí.

Non se deben buscar apostas fortes sobre cuestións gramaticais especialmente difíciles, mais esa tampouco é a función deste manual. O seu labor, e cremos que foi logrado, é o de obsequiar ó falante ou ó estudante dunha obra que lle sirva de primeira porta para penetrar no coñecemento máis actual da estrutura interna da nosa lingua. En definitiva, é un manual onde un usuario da lingua, especialmente no código escrito, pode atopar solucionados grande parte dos seus problemas.

Esperamos que tódolos nosos apuntamentos lles sexan de utilidade ós lectores e ó autor deste traballo, a quen o único que podemos ofrecerlle a cambio son os nosos agradecemos polo seu incansable traballo na gramática da nosa lingua.

S. DOMÍNGUEZ PORTELA